

KULTUR

Tomas Pernbrandt
tel: 019-30 53 38
e-post: redaktionen@orebro-kuriren.se

Ofärdig må

"Måsen" av Anton Tjechov i översättning av Lars Norén och Björn Melander

Scen: Hjalmar Bergman Teatern, Örebro, 6 mars 2002

Regi: Lars Norén

Scenbild & kostym: Charles Koroly

Ljusdesign: Erik Berglund

Medverkande: Björn Bengtsson, Per Burell, Bengt CW Carlsson, Sölve Dogertz, Maria Heiskanen, Michalis Koutsogiannakis, Chatarina Larsson, Vineta Lyxell, Eva Millberg, Åsa Persson, Svein Tindberg.

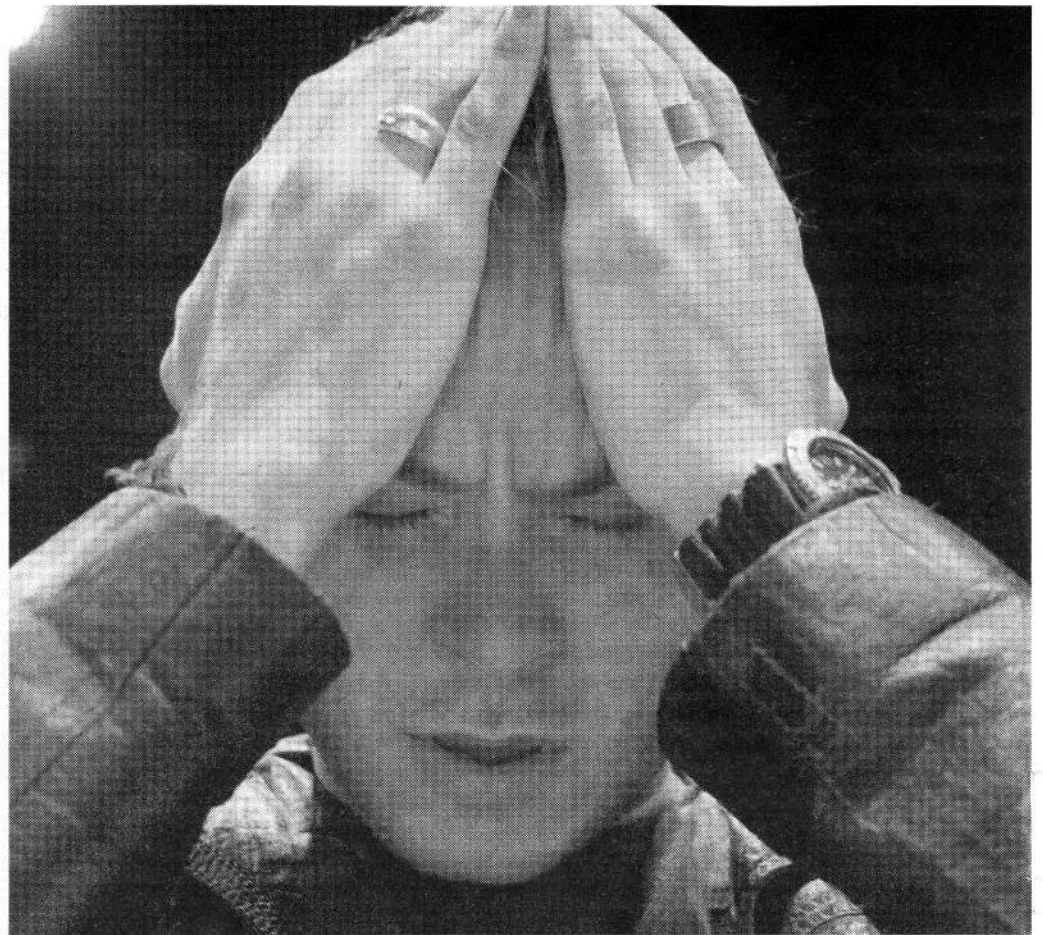
Historien i Måsen är centrerad kring en familj: Irina Arkadina, mor och skådespelerska som har haft sina bästa år och som önskar hon var yngre. Hennes son Konstantin hoppas bli berömd författare men lever i skuggen av sin berömda mamma. Mor och son är på semester på morbrors (Sorins) fridfulla gods på landet. Konstantin är förälskad i Nina som bor på granngodset. Hon vill bli skådespelerska men är i sin tur djupt betagen av författaren Trigorin som i sin tur är Arkadinas älskare. Masja - förvaltarens dotter - är hemligt förälskad i Konstantin. Medvedenko - skolläraren - är förälskad i Masja och får henne faktiskt till slut men endast därför att hon inte kan få den hon egentligen älskar. Dessutom får man intrycket att Polina - förvaltarens fru - har ett förhållande med kvinnokarlen och läkaren Dorn. Och även den av ålder och sjukdom drabbade godsägaren Sorin medger mot slutet att också han faktiskt var förälskad i den unga Nina.

Ja, så är det. Ingen är nöjd med sin situation, ambitioner och obesvarad kärlek över hela linjen, självupptagenhet, omöjliga begär och för lite pengar. Pjäsen handlar om hur människor (inte) förverkligar sig själva. Självrealisering med ett modernt ord.

Måsen är fortfarande brinnande aktuell även om den skildrar livet på landet i Ryssland för cirka 100 år sedan. Personerna vill så mycket och drömmar om ett bättre liv men har inte kraft att skapa någon förändring eller meningsfullhet. Det enda som händer är att de blir äldre, förlorar ork, resignerar och inser att livet är kort. Eller gör ett tidigt slut på eländet och tar livet av sig - så som Konstantin gör.

Det finns en tydlig parallell mellan den ryska livsledan vid förra seklets början och nutidens depressionsepidemi. Tjechov beskriver ledan med helt all dagliga och lättbegripliga ord och det är skönt. De moderna orden är utbrändhet och depression eller att personerna har gått in i väggen. De är mindre begripliga och gör det hela lite mystiskt. Nu betraktas livsledan som en sjukdom och man behandlar den med antidepressiva mediciner. Den möjligheten hade man inte i det dåtida Ryssland. För där och då fanns det endast lugnande och uppiggande mediciner. Pjäsens läkare är en human cyniker som sedan länge har förstått att medicin inte kan bota känslan av ett meningslöst liv och han är mycket återhållsam med medicin då han vet att den inte botar.

Det är tankeväckande att människans existentiella villkor inte har förbättrats på 100 år. Det gamla ryska samhället var ett långsamt och statiskt samhälle och mycket lågintensivt med hänsyn till information. Inga bilar, inga telefo-

Konstantin (Björn Bengtsson) i Anton Tjechovs "Måsen". Riksteatern, regi Lars Norén.

ner, inga tv, och inga bredband. Man pekar ofta på det höga tempot och det extrema informationstrycket i det moderna samhället när man vill visa på orsakerna till att folk mår dåligt. Men frågan är om det är en korrekt förklaring. I alla fall är stressen och förtvivlan lika verkliga och närvarande i den gamla pjäsen. Och spelplatsen i pjäsen är egentligen den som många ser som lösningen idag: att flytta på landet, ta det lugnt, vegetera, stänga omvärlden ute. Tjechovs ironi är dock att ett yttre lugn inte nödvändigtvis skapar en inre frid. Det är något annat som ska till.

Riksteaterns föreställning i Lars Noréns regi är modern genom att man inte har försökt att återskapa den ryska vischan anno 1896 med någon sorts realism eller naturalism. Det är alltså inte frågan om en museiföreställning av en klassiker. De historiska referenserna i scenografi, rekvisita och kostym är mycket få och små. Föreställningens form är vidare närmast en repetition på en teater. Scenbilden (scenografi är det egentligen inte tala om) är improviserad och principiell. Skådespelarna är informella i sin entré på scenen och de stannar på scenen och tittar som åskådare på varandras spel. Man får en känsla av en verkstad, en teaterverkstad där det arbetas med en ofärdig produkt, en ofärdig föreställning. Tyvärr blir detta också det slutgiltiga intrycket av hela Måsen: Den är ofärdig.

Varför har Lars Norén valt repetitionen som föreställningens form? Valet är ju i och för sig intressant då det ger möjligheten till att titta in bakom själva pjäsen. Vi skulle kunna se hur nutida skådespelare arbetar och brottas med en gammal text och dess problemställningar och försöker hitta relevans och meningsfullheter. Men det sker aldrig. Tyvärr.

Det är föreställningens paradox att man har valt bort att skildra Ryssland anno 1896 med sedvanlig realism och istället skildrar en repetition anno 2002 med mycket detaljerad (på gränsen till stökig) realism och sen inte använder detta rum till någon ting. Det är en verkstad men den miljön utnyttjas inte till något. Det är alltså endast ren form.

I vanliga fall finns det bara en fiktion på scenen och det är författarens. Med repetitionssituationen som ram har man skapat en till fiktion men man berättar ingenting om (de nutida) människorna och det känns underligt - för varför ska den då vara med? Jag kan föreställa

mig att tanken har varit att skapa eller låta krockar uppstå mellan de två fiktionerna men det sker aldrig.

Till exempel läser Chatarina Larsson (Arkadina) och Björn Bengtsson (Konstantin) en scen tillsammans i tredje akten där hon ska lägga nytt förband på Konstantin efter hans självmordsförsök. Först som en repetitionssituation där skådespelarna (låtsas) läsa och ta in texten, smaka på den, fundera över den. Och sedan spelar de den. Tanken måste vara att vi ska se både repetitionen och den färdiga produkten. Här finns möjligheten till att visa teaterns och skådespelarens magi. Men det händer tyvärr i stort sett ingenting. Även spelsituationen förefaller vara en lite energilös repetition.

Ett annat exempel kan vara att Björn Bengtsson (Konstantin) mot slutet av pjäsen - just innan att Konstantin går och skjuter sig - sitter ensam på scen (med kollegorna som åskådare) och röker en hel cigarett. Det känns långt. Mycket långt! Och omotiverad. Visst är det rimligt att göra såna undersökningar i en repetition - ett beslut om att ta livet av sig är ju oftast inte ett plötsligt infall - men i en föreställning förefaller det mer vara ett pojkestreck där man vill reta publiken. Föreställningen går helt i stå. Energin och intensiteten sjunker och som publik börjar man misstänka att regissören har kapat det traditionella slutet där Konstantin skjuter sig. Och varför inte? Det vore inte första gången att en föreställning har ett öppet slut eller slutar i ett frågetecken. Men så är det inte. Efter en hel cigarett går han faktiskt och skjuter sig så som han ska men problemet är att föreställningen då har tappat både tempo och energi.

Repetitioner på en teater är skådespelarnas privata arbete och förberedelse till den färdiga föreställning som ska visas för en publik. Man undersöker, letar, provar, analyserar, tänker och känner på text och handling och försöker förstå rollens tankar och känslor. Det är en mycket privat och sårbar situation där man ofta inte spelar ut och inte tänker så mycket på publiken. Allt är ganska smått, inåtriktad, privat och intimt. Tyvärr blir föreställningens spelstil också intim i detta fall. Alldeles för intim. Hjalmar Bergman Teatern har som bekant en mycket bred scen och en stor salong och där jag satt (på 13:e raden) nådde skådespelarna nästan aldrig fram vara sig med röst eller spel.

Jesper Lange